

**Haspeklová, S. 2020. „Bílá hůl, ano. Diktafon, ano. Ale všechno už je v Applu.“
Technologizace nevidomosti v přístupu symetrické etnografie. Diplomová práce. Obecná
antropologie – integrální studium člověka, FHS UK. 117 stran + přílohy.**

Vedoucí práce: doc. Mgr. Tereza Stöckelová, PhD.

Oponentka: Markéta Zandlová, Ph.D.

Práce Sáry Haspeklové se týká velice zajímavého tématu, totiž prostupování či „přechodů“ mezi nevidomostí a technologií („technologizací nevidomosti“, s. 9). Konkrétně autorka etnograficky studuje používání kompenzačních pomůcek založených na bázi výpočetní techniky (ICTKP) nevidomými hudebníky, s nimiž se delší dobu zná, neboť s nimi hraje v hudebním tělese. Teoreticko-metodologicky autorka vychází z ANT a usiluje o popis síť-aktérů, v nichž/skrze něž je zjednáván (ne)funkční zrak lidí, které zkoumá.

Práce je klasicky členěna na úvod, představení teoretických a metodologických východisek, čtyři analytické kapitoly a závěr. Z práce je zjevné, že autorku téma osobně velice zaujalo, že mu věnovala hodně času, že se snažila najít analytické nástroje, které by jí pomohly nahlédnout a vyložit komplexitu a současně křehkost propojení technologií a lidí se zrakovým postižením.

Vymezení výzkumného problému je nicméně v textu spíše roztroušeno než jasně uvedeno. S jednou formulací se setkáváme v abstraktu („*Mým cílem je sledovat a analyzovat procesy, jakými jsou v České republice zrakově postižené osoby ne/schopné vykonávat každodenní činnosti prostřednictvím výpočetních technologií a jejich vztahu se širšími procesy přístupnosti.*“), s další až na s. 13 („*Já v této práci zkoumám, jak moji informátoři pracují se zkoumanými kompenzačními zařízeními a jak může být vytvářena dočasná stabilizace (Latour 2005) prostřednictvím různých kontinuit a diskontinuit, o kterých hovoří Moser a Law (1998) v textu o tělesně postižené Liv.*“), trochu jinak na s. 17, kdy se zdá, že v jádru analýzy není čistě „*technologizace nevidomosti*“, ale spíš samotný postižený zrak, tedy zjednávání ne/vidomosti jako takové („*Podobně jako Mol a Law pozorovali zjednávání hypoglykémie v různých praktikách, tak i já budu zkoumat, jak je postižený zrak, který spolupracuje s ICTKP, zjednáván různými praktikami mých informátorů, odborníků medicíny, vývojářů informačních technologií, sociálními pracovníky apod.*“). Byť se může zdát, že jsou to jen formulační nedotaženosti, velice dobře ukazují hlavní slabinu předloženého textu – totiž trvalou nejednoznačnost, určitou analytickou nepřesnost, drobné posuny, které vposled vytvářejí dojem interpretační nepřehlednosti práce. Ostatně, tento rys práce odráží i její Obsah – trochu nesourodý, trochu přehlcený, nejasně strukturovaný.

Teoretická část se v přiměřeném rozsahu věnuje výkladu ANT a specificky se zaměřuje na téma tělesnosti a postižení. Poněkud nesystematicky se v ní ale objevují ukázky z terénních

dat, které mají ilustrovat některé analytické koncepty (např. *fluidita*, s. 15). Koncepty ale nepotřebují ilustraci z výzkumu - tím spíše, že naznačují analýzu terénních dat v přílišné zkratce (ibid.). V každém případě si ale Sára Haspeklová vybudovala v této části solidní oporu pro následnou analýzu, v níž se snaží (někdy možná až příliš urputně) svá data prostřednictvím ANT nahlížet a interpretovat.

Poznatky, které předkládá, nejsou úplně nové nebo nečekané, byť samozřejmě samotná perspektiva ANT vnáší do textu pojmy i způsoby uvažování o socialitě (nebo spíše socio-materialitě), které nejsou z hlediska „tradičních“ kvalitativních přístupů zcela běžné. Střídají se zde úseky, obsahující převážně deskripci (např. kap. 4.1. – 4.4.) a úseky, shrnující vybrané koncepty ANT, které jsou spíše ilustrovány terénními daty, než že by z analýzy dat vycházely (kap. 4. 5.). Na druhou stranu ale dobře a detailně ukazují mnohost, či spíše mnohočetnost sítí-aktérů, které jsou při „technologizaci nevidomosti“ ve hře. Autorka do detailů vysvětluje fungování nejrůznějších hardwarů i softwarů a je patrné, že se s postupem výzkumu skvěle seznámila s obrovskou škálou ICTKP. Obecně je škoda, že i u kapitol, na které jsem se jako čtenářka těšila (např. Přirozenost syntetického hlasu, kap. 5. 4.), zůstává Sára Haspeklová převážně u popisu a nevyužívá potenciál ani perspektivy ANT, ani dat z terénního výzkumu. Asi nejvíce se autorce podařilo propojit vytvořená data s teoreticko-metodologickými východisky v kapitole 6. 3. k tématu důvěry, kde skutečně můžeme sledovat ustavování důvěry v procesech proplétání nejrůznějších aktérů-sítí, a v kapitole 6.4., která vykresluje fluiditu iPhoneu.

V práci mi na mnoha místech chybí větší důraz na aktérství nevidomých. To je dobře viditelné např. v kapitole 3.2. a 3.3. Medikalizace/normalizace jsou podány jako mechanismy, kterým jsou nevidomí pasivně „podrobeni“ – byť mnozí postižení s nimi velice aktivně pracují. Například na s. 38 autorka hovoří o tom, že informátor Martin na jednu stranu potřebuje uznání svého postižení, současně ale touží „nevybočovat z řady“. Být v práci uvedená citace umožňuje interpretovat Martinovo jednání s akcentem na jeho vlastní aktérství (zviditelněním své slepecké hole záměrně upozorňuje na to, že nevidí), autorka interpretačně zdůrazňuje jen tlak na normalizaci. Z textu tak mizí jedna z mnoha „fluidit“, tedy fakt, že nevidomost je aktéry jednou zvýrazňována (často ve vztahu k úřadům a dalším institucím), jindy naopak zneviditelňována (často v pracovním prostředí, při provozování koníčků atd., srov. Džurdžheniková 2017; je škoda, že autorka práce zřejmě nečetla tuto diplomovou práci z naší katedry, byť ji zmiňuje na s. 105, ovšem v seznamu literatury chybí, která sice vychází ze zcela odlišné perspektivy, nicméně svým zaměřením na život osob se zrakovým postižením v ČR by byla představovala zajímavý materiál ke komparaci i inspiraci).

Poslední věc, která mi při čtení vrtala hlavou, je téměř absence lidí (vyjma informátorů) v představeném příběhu. Být chápu, že v centru analytické pozornosti byla materialita, resp. technologie a ICTKP, těžko si představit, že by součástí studovaných sítí a vztahů nebyli i blízcí lidé (rodina, přátelé, spolupracovníci), třeba v roli pomocníků ve chvílích, kdy technologie přestávají fungovat, vzpěčují se spolupráci nebo se dokonce ztrácejí, apod.

Po formální stránce je práce v pořádku, až na chybějící titul v seznamu literatury a drobné překlepy.

Sára Haspeklová si vybrala zajímavé téma a nesnadný teoreticko-metodologický rámec. Realizovala rozsáhlý výzkum, kterému zjevně věnovala mnoho času. V práci se jí ale ne zcela podařilo data systematicky analyzovat a výsledky analýzy strukturovaně a přesvědčivě předložit. Práci proto doporučuji k obhajobě a navrhuji ji ohodnotit jako (slabší) **velmi dobrou**.

V Brandýse nad Labem

9. 6. 2020

Markéta Zandlová